

LANDBOUWVERKENNING

SWENTIBOLD

Roermond, januari 2022

Auteurs: Marion Wouters, Marc Niessen (beiden Arvalis) en Bert Vergoossen (LLTB)

Verantwoording

Bij het lezen van de landbouwverkenning Swentibold is het goed om te weten hoe de resultaten (kwantitatief en kwalitatief) tot stand zijn gekomen en waar deze op zijn gebaseerd. Het agrarisch onderzoeksgebied en de agrarische omgeving beslaan slechts een gedeelte van de gemeenten Echt-Susteren en Sittard-Geleen. Dat betekent dat gegevens die jaarlijks door agrariërs worden verstrekt via de Gecombineerde Opgave onvoldoende zijn toegesneden op het onderzoeksgebied. Deze cijfers worden door het CBS immers per gemeente gepubliceerd. Daarnaast heeft de LLTB de verkenning uitgevoerd bij de agrariërs die lid zijn van de LLTB. Dat willen zeggen dat er 66 van de naar schatting 100 agrariërs in het onderzoeksgebied en de directe omgeving zijn benaderd door middel van een enquête. De uitkomsten van de enquête zijn vervolgens geverifieerd en verdiept in gesprekken met zeven agrariërs. Daarmee is zeker niet gezegd dat de resultaten niet representatief zijn of kwalitatief onder de maat, maar een statistische analyse van data is daarmee niet mogelijk.

Inhoudsopgave

1. Aanleiding en doel	5
2. Beschrijving van het onderzoeksgebied	6
3. Inventarisatie beleid en toekomstige plannen	12
3.1 Provinciaal beleid	12
3.2 Regionaal beleid	13
3.3 Gemeentelijk beleid	13
3.4 Sectoraal beleid	13
4. Beschrijving van de landbouwstructuur	15
5. Perspectief van de agrariërs	16
5.1 Methode	16
5.2 Hoe zien de ondernemers hun bedrijfsontwikkeling ?	16
5.3 Wat is daarvoor nodig?	17
5.4 Wat zijn de bedreigingen?	18
6. Conclusies	20
7. Aanbevelingen	21
8. Samenvatting	23
9. Bronnen	24
 Bijlage 1	 25
Bijlage 2	26

1. Aanleiding en doel

Het is druk in het gebied tussen knooppunt Kerensheide en knooppunt Het Vonderen aan weerszijden van de A2. Agrariërs zijn de afgelopen tientallen jaren geconfronteerd met ruimtelijke ontwikkelingen die hun eigen bedrijfsontwikkeling in de weg staan. Voorbeelden zijn het project Grensmaas, de realisatie van natuur en de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Ook in de toekomst blijven niet-agrarische functies ruimte opeisen in het gebied. De verbreding van de A2 en de uitbreiding van VDL NedCar vormen de zoveelste aanslag op de agrarische ruimte in het buitengebied. Dit is voor de agrariërs aanleiding om aan de LLTB te vragen een landbouwverkenning op te stellen. Doel van de Landbouwverkenning Swentibold is het beantwoorden van de vraag van agrariërs wat hun perspectief is in dit deel van Limburg, waar de druk op ruimte in het buitengebied groot is.

De LLTB heeft, ondersteund door de LLTB-regio Zuid-Limburg en de Boerenbond Swentibold opdracht verleend aan agrarisch adviesbureau Arvalis om deze verkenning uit te voeren.

De verkenning is uitgevoerd door middel van het houden van een enquête onder LLTB-leden over hun ambities en de kansen en bedreigingen die zij zien in relatie tot die ambities. Vervolgens zijn met zeven agrariërs verdiepende gesprekken gevoerd over hetzelfde thema. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met een aantal stakeholders en zijn bestaande visies en plannen van stakeholders geanalyseerd. Bekeken is hoe deze zich verhouden tot het gewenste perspectief van de agrariërs.

Het rapport sluit af met conclusies over het perspectief van agrariërs en aanbevelingen om stappen te zetten, zodat de agrarische sector een duurzaam perspectief kan worden geboden.

2. Beschrijving van het onderzoeksgebied

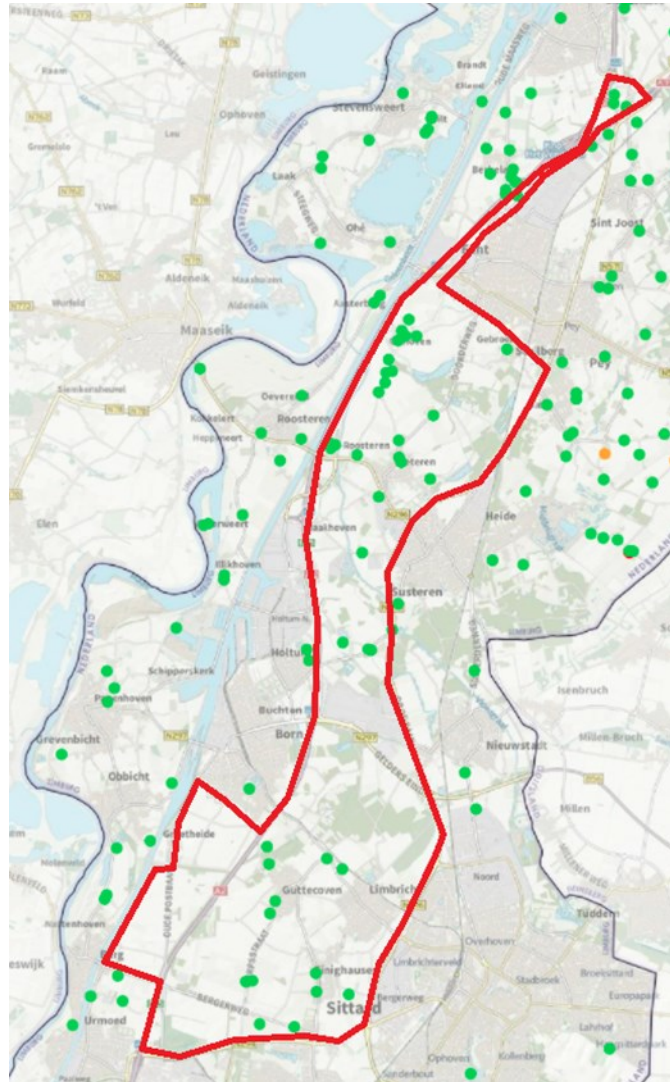
Het agrarisch onderzoeksgebied betreft het buitengebied ten noorden van de N294 (Chemelot) tot aan het bebouwde gebied van Echt. Aan de westkant is het gebied begrensd door de A2 met daaraan toegevoegd het agrarisch gebied Graetheide (tussen de Bergerweg in Urmond en Born). De oostelijke begrenzing wordt gevormd door het bebouwd gebied vanaf Sittard in noordelijke richting langs de N276 tot aan het bebouwd gebied van Echt. Helemaal in het noorden hoort de driehoek tussen A2, A73 en N276 tot het onderzoeksgebied.

Figuur 2.1: Agrarisch onderzoeksgebied

Agrarische locaties

In het agrarisch onderzoeksgebied bevinden zich naar schatting circa 45 agrarische bedrijven. Deze schatting is gebaseerd op het aantal inrichtingen dat een vergunning heeft in het kader van de Wet Milieubeheer (bron: provincie Limburg). Dat zijn de groene stippen in Figuur 2.2. Echter, niet alle agrarische bedrijven zijn vergunningsplichtig en wellicht zijn er ook locaties met een vergunning waar geen agrarische activiteiten meer plaatsvinden.

Figuur 2.2: Inrichtingen in het kader van de Wet Milieubeheer (Bron: <https://portal.prvlimburg.nl/viewer/>)

Daarnaast bevindt zich in de omgeving van het agrarisch onderzoeksgebied een groot aantal agrarische bedrijven met een relatie tot het onderzoeksgebied, omdat daar grond in gebruik is. Dit noemen we de agrarische omgeving. Ten behoeve van dit onderzoek gaan wij uit van circa honderd agrarische bedrijven die gelegen zijn tussen de Maas en de Duitse grens (agrarisch onderzoeksgebied én agrarische omgeving). Aan de noordkant begrensd door de kern van Echt en aan de zuidzijde door de Chemelot Campus (N294).

Het agrarisch onderzoeksgebied, het omliggende stedelijk gebied en de agrarische omgeving

Het agrarisch onderzoeksgebied is circa 3.400 hectare groot (rode omlijning). Om de ontwikkelingsmogelijkheden en eventuele bedreigingen te kunnen schetsen, is het van belang ook de karakteristiek van het omliggende gebied te beschrijven. Het agrarisch onderzoeksgebied, inclusief omliggende woongebieden en bedrijventerreinen, bedraagt 6.700 hectare. De roze vlakken in figuur 2.3 laten zien hoe het agrarisch gebied ligt ingeklemd. Inclusief de agrarische omgeving en overig buitengebied (zwarte omlijning) is het gebied circa 10.000 hectare groot.

	Oppervlakte	Aantal agrarische bedrijven
Agrarisch onderzoeksgebied (rode lijn)	3.400 ha	45
Omliggend stedelijk gebied woongebieden, bedrijventerreinen (roze lijn)	3.300 ha	
Agrarische omgeving en overig buitengebied (zwarte lijn)	3.300 ha	55
Totaal	10.000 ha	100

Tabel 2.1: Het agrarisch onderzoeksgebied, het omliggende stedelijk gebied en de agrarische omgeving

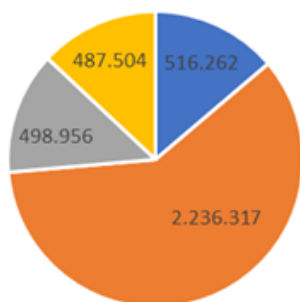

Figuur 2.3: Het agrarisch onderzoeksgebied, het omliggende stedelijk gebied en de agrarische omgeving (Kaart: POL viewer provincie Limburg)

Ter illustratie is het grondgebruik in het onderzoeksgebied, inclusief de stedelijke omgeving, vergeleken met het grondgebruik in de provincie Limburg en het grondgebruik in Nederland.

Nederland

Hectares

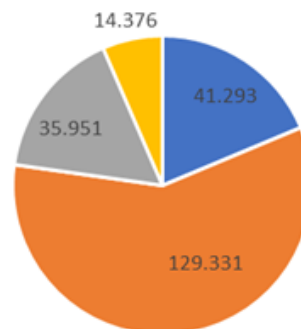

■ Bebouwd gebied ■ Agrarisch gebied ■ Bos en natuur ■ Infrastructuur

Figuur 2.4: Grondgebruik Nederland

Limburg

Hectares

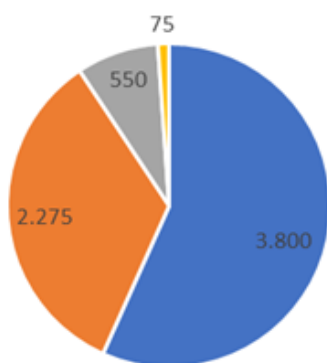

■ Bebouwd gebied ■ Agrarisch gebied ■ Bos en natuur ■ Infrastructuur

Figuur 2.5: Grondgebruik Limburg

Swentibold

Hectares

■ Bebouwd gebied ■ Agrarisch gebied ■ Bos en natuur ■ Infrastructuur

Figuur 2.6: Grondgebruik Swentibold

In Bijlage 1 is een verdere uitsplitsing gemaakt van het landbouwkundig gebruik in het agrarisch onderzoeksgebied, onderverdeeld in bouwland, grasland en natuurterrein.

Historische ontwikkeling van het gebied

Het gebied was voor de Tweede Wereldoorlog een typisch agrarisch gebied tussen de Maas en de Duitse grens. Er was van oudsher kleiwarenindustrie in Echt en rondom Sittard was er de kolenindustrie. De dorpen, gehuchten en grotere kernen waren tot aan de jaren 70 sterk afhankelijk van de agrarische sectoren. Behalve de agrarische bedrijven, betrof het agrarisch-gerelateerde bedrijvigheid, zoals veevoederindustrie, overslag van agrarische goederen en mechanisatie. Inmiddels is deze agrarische afhankelijkheid door de komst van maakindustrie, chemie en logistieke bedrijvigheid sterk afgenomen. Hieronder enkele belangrijke ontwikkelingen.

DSM

DSM is in 1902 opgericht als staatsbedrijf voor de exploitatie van ondergrondse steenkoolreserves in Limburg. Het terrein was oorspronkelijk bekend als de staatsmijn Maurits. Bij de vergassing van steenkolen kwamen grote hoeveelheden ammoniak vrij, hiervan ging men kunstmest produceren. Na sluiting van de mijnen werd nieuwe industrie ontwikkeld in Limburg, zoals de petrochemische industrie. Momenteel bevindt zich op het Chemelot (DSM) terrein het Industrial Park, gericht op bulkchemie en de productie van specialty products en de Brightlands Chemelot Campus, gericht op onderwijs, innovatie en (opschaling van) innovatieve productieprocessen. Het totale terrein van DSM omvat circa 700 hectare. Bovendien heeft DSM nog zo'n 400 hectare landbouwgrond in eigendom in de gebieden De Lexhy en Graetheide. Deze worden verpacht aan agrarische ondernemers. Deze gronden waren aanvankelijk beoogd om ontwikkeld te worden tot bedrijventerrein.

1935

1949

2020

Figuur 2.7

VDL-Nedcar

De geschiedenis van de autoproductie in Born begint in 1967 als Daf voor het maken van personenauto's uitwijkt naar Limburg, omdat de productielocatie in Eindhoven te klein is geworden. De keuze voor Limburg was ingegeven door de mijnsluiting; het grote verlies aan werkgelegenheid in de mijnstroken moest gecompenseerd worden. Sinds die tijd is het terrein gestaag gegroeid en zal binnen afzienbare tijd uitgroeien tot een oppervlakte van circa 165 hectare.

Holtum-Noord

Holtum-Noord is een bedrijventerrein van circa 140 hectare met een barge- en railterminal, gelegen tussen het Julianakanaal en de A2 tegenover VDL Nedcar. Dit bedrijventerrein is niet direct gelegen binnen het onderzoeksgebied, maar vanwege zijn ruimteclaim op agrarische grond heeft deze ontwikkeling impact op de beschikbaarheid van agrarische grond in de omgeving. Holtum-Noord is een multimodaal knooppunt met containerdiensten per binnenvaart en trein van en naar de mainports en Europese bestemmingen en opslag van goederen (warehousing) en bewerken van goederen (Value Added Logistic).

Bedrijventerreinen Echt-Susteren

De realisatie van de A73 en de aansluiting met de A2 bij knooppunt Het Vonderen waren een belangrijk stimulans voor de (verdere) ontwikkeling van bedrijventerrein De Berk, De Loop en Leisurepark In de Bandert. De netto oppervlakte van deze terreinen bedraagt respectievelijk 60, 45 en 70 hectare. Tezamen met de bijbehorende infrastructuur en compenserende maatregelen hebben deze terreinen een behoorlijk beslag gelegd op de aanwezige landbouwgrond.

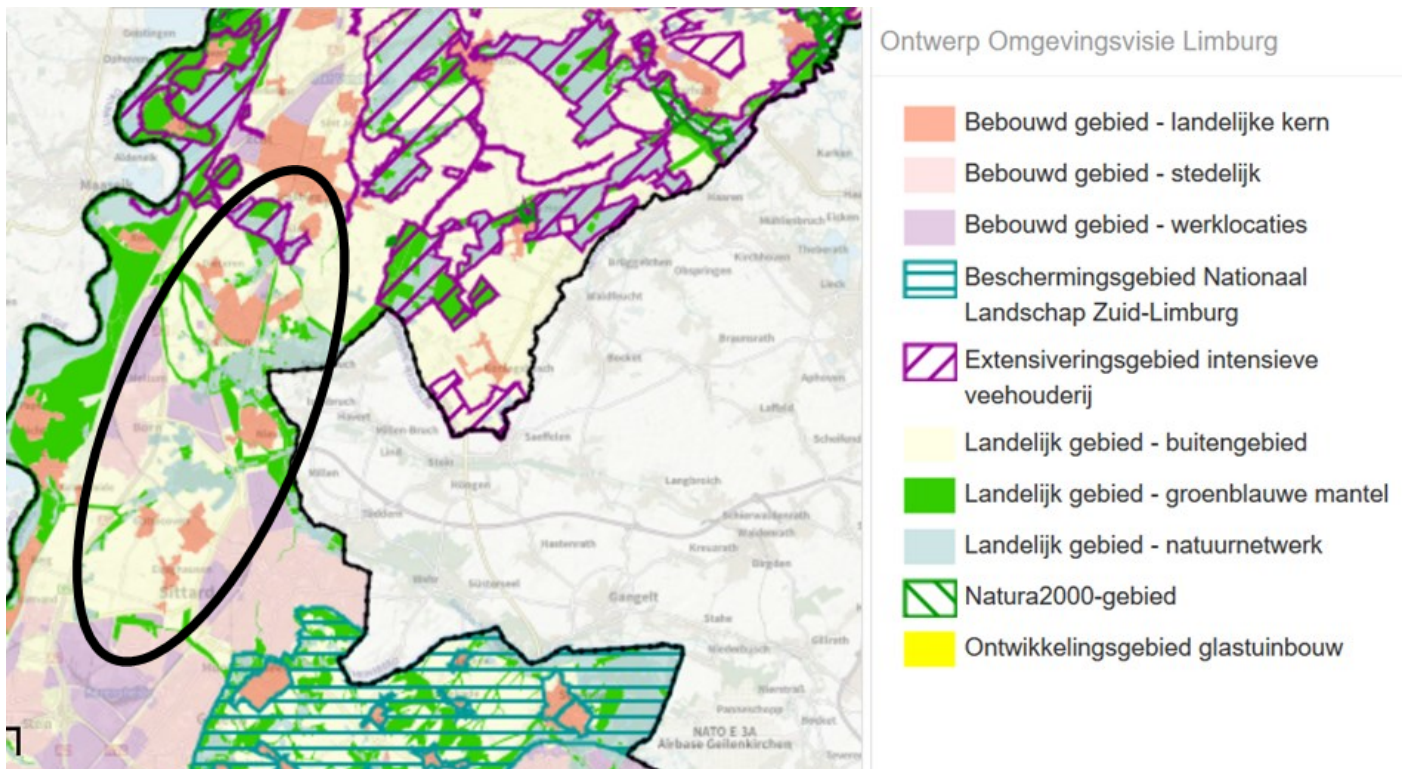
Grensmaas

In het begin van de 21e eeuw wordt gestart met de ontwikkeling van het Grensmaasproject. Aanleiding zijn overstromingen langs de Maas in 1993 en 1995. Veiligheid en natuur in combinatie met ontgrindingen zijn de hoofddoelstellingen van het project. Over een lengte van 43 kilometer wordt van Maastricht tot Roosteren het rivierbed van de Maas verbreed, zodat er in tijden van hoge waterafvoer meer ruimte is voor de rivier en wateroverlast kan worden voorkomen. Het project wordt uitgevoerd door grindbedrijven, aannemers en de Vereniging Natuurmonumenten. In totaal wordt circa 1.000 hectare landbouwgrond omgevormd naar natuur.

3. Inventarisatie beleid en toekomstige plannen

3.1 Provinciaal beleid

Op kaarten horende bij de ontwerpomgevingsvisie Limburg (thans POL 2014) is te zien dat zich in de regio grote clusters bebouwd gebied bevinden (werklocaties, stedelijke en landelijke kernen). Daartussen bevindt zich landelijk gebied dat bestaat uit het nationaal natuurnetwerk aan de westzijde (Maasdal) en aan de oostzijde (’t Hout, IJzerenbos). De rest van het landelijk gebied is in agrarisch gebruik en heeft de aanduiding groenblauwe mantel en buitengebied. Natura2000-gebieden zijn er niet en bevinden zich op afstand van het plangebied. In de groenblauwe mantel kunnen de land- en tuinbouw zich verder ontwikkelen, maar moet rekening worden gehouden met de aanwezige - en te versterken - landschappelijke kwaliteiten en biodiversiteit die hier van belang zijn. In het buitengebied zijn deze waarden niet of minder aanwezig, waardoor de voorwaarden voor verdere ontwikkeling van landbouwbedrijven in het algemeen beter zijn.

Figuur 3.1: Ontwerp omgevingsvisie Limburg

3.2 Regionaal beleid

Strategische gebiedsvisie omgeving Chemelot

In 2020 zijn de gemeenten Sittard-Geleen en Stein, provincie Limburg, Brightlands Chemelot Campus, Chemelot en DSM gestart met een traject om te komen tot een strategische gebiedsvisie voor het gebied ten noorden van de Chemelot Campus. Behalve het versterken van een innovatieve en circulaire economie, is er de ambitie in het landelijk gebied de landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten te versterken. Er wordt een goede balans tussen landbouw, natuur, water en extensieve recreatie nagestreefd, waarbij de landbouw geleidelijk wordt getransformeerd naar een circulaire landbouw.

3.3 Gemeentelijk beleid

Het noordelijk deel van het plangebied ligt in de gemeente Echt-Susteren. In de Structuurvisie Echt-Susteren 2012-2025 is dit gebied aangeduid met de landschapstypen beekdalen en jonge ontginningen. In het bestemmingsplan buitengebied kent het gebied voornamelijk de bestemming agrarisch gebied met natuur- en landschapswaarden. Uitbreiding van grondgebonden agrarische bouwvlakken (akkerbouw/rundvee) is mogelijk tot 1,5 hectare. Ook is er ruimte voor teeltondersteunende voorzieningen en kent het plan mogelijkheden voor nevenactiviteiten bij agrarische bedrijven.

Het zuidelijk deel van het plangebied is gelegen in de gemeente Sittard-Geleen. De Omgevingsvisie Sittard-Geleen 2016 focust in het buitengebied op versterking van natuur en landschap. In de vigerende bestemmingsplannen Born-Geleen 2013 en buitengebied Sittard 2013 is op voorhand geen mogelijkheid opgenomen voor vergroting van het agrarisch bouwvlak. Wel zijn er mogelijkheden voor vormverandering van het agrarisch bouwvlak, nevenactiviteiten en functiewijziging.

3.4 Sectoraal beleid

Regionale Energie Strategie (RES)

De regio Noord- en Midden-Limburg en de regio Zuid-Limburg hebben ieder op 1 juli 2020 hun RES 1.0 ingediend bij het Rijk. Sittard-Geleen is onderdeel van de RES Zuid-Limburg. Hierin is het gebied ten oosten van de A2 tussen de Bergerweg en de Urmonderbaan aangewezen als zoekgebied voor zon-PV op land. De opgave tot 2013 van de gemeente Sittard-Geleen bedraagt 71 MWh hetgeen overeenkomt met circa 80 hectare zon-PV (netto-oppervlakte)/Echt-Susteren is onderdeel van de RES Noord- en Midden-Limburg. De opgave per gemeente is niet gespecificeerd. Echt-Susteren wil vijf pilots voor zon-PV realiseren die allen niet in het plangebied liggen. Na 2030 zal er waarschijnlijk een veel groter beslag worden gelegd op landbouwgrond voor de opwekking van energie. De ambitie vanaf 2030 tot 2050 is om niet meer afhankelijk te zijn van fossiele brandstoffen en dat de energie voor 100 procent uit hernieuwbare bronnen

Watersysteem

Het gebied kent diverse beken of gebieden waar het Waterschap Limburg verantwoordelijk is voor het functioneren van het watersysteem. Bij de Geleenbeek, de Rode Beek en de Vloedgraaf is er op korte termijn sprake van herinrichting en bij de Geleenbeek gaat het ook om verplaatsing in verband met de verbreding van de A2. De grondverwerving beperkt zich tot het lint parallel aan de beek en de beek zelf (Geleenbeek) en bedraagt enkele hectares. Er is geen sprake een zogeheten beekdalbrede benadering. Voor de overige beken in het plangebied zijn op dit moment geen plannen voor herinrichting.

Verklaring van Roermond

In 2009 zijn Gedeputeerde Staten en de LLTB de Verklaring van Roermond (VvR) aangegaan. De VvR vraagt om een zorgvuldige ruimtelijke afweging als grond in gebruik bij de land- en tuinbouw in het geding is. Uitgangspunt is zuinig omgaan met landbouwgrond. Als er bij ruimtelijke ontwikkelingen geen alternatieven zijn om landbouwgrond te ontzien, stelt de VvR dat er sprake moet zijn van meervoudig ruimtegebruik, waarbij de agrarische functie deels in stand wordt gehouden. Dit kan bijvoorbeeld door agrarisch gebruik te combineren met groene of blauwe diensten. Is dat niet mogelijk, dan wordt landbouwcompensatie in kwalitatieve zin bepleit. Dat kan onder meer door de verkaveling van het agrarisch gebied te verbeteren, door de agrarische waterhuishouding te optimaliseren of door beleidsruimte te bieden voor nieuwe ontwikkelingen. Op basis van deze verklaring dienen natuurontwikkelingen naar aanleiding van compensatieverplichtingen en de realisatie van het Natuur Netwerk Nederland te worden gerealiseerd door agrariërs op vrijwillige basis om het areaal en het natuurbeheer binnen de sector te houden.

4. Beschrijving van de landbouwstructuur

Een actuele en gedetailleerde beschrijving van het aantal landbouwbedrijven, het type bedrijven, de omvang en de verkaveling in het onderzoeksgebied is niet beschikbaar. Daarvoor ontbreken de gegevens of zijn de gegevens niet meer openbaar voor dit doel. Wel is een gedetailleerde analyse van de provincie Limburg met gegevens uit 2014 beschikbaar. Om de landbouwstructuur in 2020 te kunnen beschrijven, zijn alleen de openbare data van de provincie Limburg en de Landbouwtelling 2020 beschikbaar. Het onderzoeksgebied uit 2020 verschilt daarnaast enigszins van het onderzoeksgebied uit 2014.

Uit de GIS-analyse blijkt dat het totale landbouwareaal ongeveer 2.275 hectare bedraagt. De 45 bedrijven in het onderzoeksgebied hebben gemiddeld 50 hectare landbouwgrond in gebruik, waarvan deels in eigendom en deels met een andere gebruikstitel van derden (particulieren, overheid, bedrijven, instellingen). Er is diversiteit in bedrijven, maar het doorsnee-type bestaat overwegend uit akkerbouw en/of rundvee.

Figuur 4.1

5. Perspectief van de agrariërs

5.1 Methode

Er zijn 66 LLTB-leden met een bedrijf en/of grond in het onderzoeksgebied benaderd voor deelname aan een beperkte schriftelijke enquête. In de onderzochte groep bevinden zich ook bedrijven met een bedrijfslocatie buiten het onderzoeksgebied. Aan het onderzoek hebben 22 agrarische bedrijven meegewerkt, een respons van 33%. Gereageerd hebben 18 bedrijven met een hoofdberoep in de landbouw en 4 bedrijven met het landbouwbedrijf als nevenberoep. Diegene die het bedrijf als nevenberoep exploiteren zijn allen akkerbouwers. De bedrijven met een hoofdberoep in de landbouw bestaan voor 2/3 deel uit gemengde bedrijven; namelijk akkerbouw met een veehouderijtak en soms nog andere bedrijfsactiviteiten. De bedrijfsopzet is overwegend traditioneel: grondgebonden met nagenoeg geen agrarisch natuur beheer. Enkele bedrijven hebben multifunctionele activiteiten (huisverkoop, recreatie of zorg). 15 bedrijven hebben hun bedrijfslocatie in het agrarisch onderzoeksgebied liggen en 14 bedrijven meer dan 50 % van hun landbouwareaal in het agrarisch onderzoeksgebied. Met 7 agrariërs zijn verdiepende gesprekken gevoerd.

Verder zijn met ambtelijke vertegenwoordigers van de gemeenten Sittard-Geleen, Echt-Susteren, provincie Limburg en Waterschap Limburg gesprekken gevoerd over de plannen en visie op het onderzoeksgebied en hoe zij de rol van agrariërs hierin zien. De gemiddelde leeftijd van de LLTB leden in het gebied is 60 jaar. Daarvan is 69% 55 jaar en ouder. Dit is hoger dan gemiddeld in Nederland en Limburg. Daar is het aandeel ondernemers van 55 jaar en ouder respectievelijk 52 en 50%.

5.2 Hoe zien de ondernemers hun bedrijfsontwikkeling?

Negen bedrijven (41 %) willen hun bedrijf vergroten door uitbreiding van het landbouwareaal en/of het houden van meer dieren, zeven bedrijven (32 %) willen hun bedrijf ongewijzigd voortzetten met dezelfde omvang en vijf bedrijven (23%) willen de agrarische tak gaan afbouwen dan wel gaan beëindigen. Verder willen tien bedrijven (45%) gaan starten met nieuwe activiteiten als hier mogelijkheden voor zijn. Dit zijn met name agrarisch natuurbeheer, maar ook huisverkoop, energieopwekking en overige niet-agrarische activiteiten worden genoemd.

De melkveehouders willen overwegend hun bedrijf voorzetten, waarvan 4 bedrijven willen groeien. Slechts 1 bedrijf is voornemens de melkveehouderij te beëindigen. Daarnaast willen 5 bedrijven (50%) een nevenactiviteit opstarten, zijnde agrarisch natuurbeheer of andere niet-agrarische activiteiten.

Van de bedrijven met akkerbouw willen er minder groeien dan de melkveehouderij, 6 van de 19 bedrijven (32%), maar opstart van nevenactiviteiten past beter bij het huidige bedrijf. Zij zien perspectief als er kansen worden geboden in het agrarische natuurbeheer (6 bedrijven), opstart van een nieuwe agrarische activiteit (2 bedrijven) of niet-agrarische activiteiten (9 bedrijven).

Een aantal bedrijven ziet mogelijkheden in een samenwerking tussen agrarische bedrijven (14%).

5.3 Wat is daarvoor nodig?

Zowel in de enquête als in de verdiepende gesprekken geven agrariërs aan dat de beschikbaarheid van landbouwgrond in de directe omgeving nodig is om hun bedrijf te kunnen continueren c.q. te ontwikkelen. Deze grond is echter niet of nauwelijks beschikbaar. Agrariërs die overwegen om te stoppen houden de grond vaak aan, om deze als part-time agrariër te blijven gebruiken of met behulp van een loonwerker te exploiteren. Voor de grond die op de markt komt zijn vele gegadigden ook van buiten de landbouw. Bijv. particuliere investeerders die de grond weer verpachten aan agrariërs. Door de vraag van landbouwgrond buiten de landbouw is de druk op het landbouwareaal zéér groot en zal naar verwachting niet afnemen. De aankoop van landbouwgronden door derden leidt veelal tot verdere versnippering en dus structuurverslechtering van de voortzettende agrarische bedrijven. Door de grootschalige gebiedsontwikkeling Grensmaas zijn uitgekochte agrariërs in staat om hoge bedragen voor aankoop van vervangende landbouwgronden te betalen. De behoefte aan grond voor niet-agrarische functies (verbreding A2, uitbreiding natuur, meanderen beken, industrie, energietransitie e.d.) versterkt de druk op de grond. Een toenemende druk op de grond betekent ook dat de prijs wordt opgedreven. Het gevolg is dat agrariërs gronden in gebruik hebben op grote afstand van hun bedrijf. Omgekeerd zijn er agrariërs van elders met gronden in het onderzoeksgebied.

De agrarische ondernemers in het onderzoek geven aan dat de druk kan worden verminderd doordat de overheid enkele gehele bedrijven aankoopt, resp. verplaatst om ruimte te creëren in dit gebied. Dit biedt perspectief voor de voortzettende agrarische bedrijven en de ontwikkeling van niet-agrarische functies. De vrijkomende agrarische bebouwing kan eventueel worden gesloopt en/of herbestemd. Voor een vrijwillige kavelruil was in het verleden te weinig animo, omdat er te weinig beschikbare ruilgronden waren. Ook waren partijen niet bereid om tegen agrarische waarde grond in te brengen vanwege de (hoge) verwachtingswaarde van deze gronden. Er is interesse van agrarische bedrijven om (additionele) landbouwgronden in te zetten voor agrarisch natuurbeheer. Hierdoor kunnen agrarische bedrijven hun bedrijf meer natuurinclusief exploiteren. Om gronden effectief in te kunnen zetten voor agrarisch natuurbeheer is het belangrijk dat er langdurige afspraken (bij voorkeur → 6 jaar) met agrarische ondernemers worden gemaakt op basis van een goed/marktconform verdienmodel.

Een belangrijke voorwaarde om het bedrijf te kunnen ontwikkelen zijn de planologische mogelijkheden voor agrarische en niet-agrarische activiteiten op een agrarisch bedrijf. Deze moeten divers en voldoende ruim zijn, maar minstens zo belangrijk is een meedenkende houding van de gemeente. Hierdoor kunnen bedrijven (neven)inkomsten verwerven ten behoeve van een voldoende bedrijfsinkomen. Een nieuwe activiteit moet van voldoende omvang zijn om dit rendabel te kunnen exploiteren. Hierbij denkt men aan mogelijkheden voor huisverkoop, verwerking van producten, verblijfs- of dagrecreatie, (uitbreiding van) teeltondersteunende voorzieningen of investeringen t.b.v. de energieopwekking.

Enkele agrariërs hebben plannen voor nieuwe activiteiten uit het oogpunt van verduurzaming. Een aantal heeft interesse in de plaatsing van windmolens. Door de uitsluitingsgebieden is dit thans veelal niet mogelijk. Ook futurefarming wordt genoemd. Volgens geïnterviewden zouden er uitgelezen kansen liggen voor verbinding met bv DSM (bijv. carbonfarming). Met carbonfarming wordt bedoeld dat de agrariër via verdergaande optimalisatie van bodembeheer toewerkt naar verhoging van het aanwezige koolstofpercentage en de inzet van landbouwgewassen voor bioraffinage. Op dit moment ontbreekt echter het verdienmodel hiervoor.

5.4 Wat zijn de bedreigingen?

Het merendeel van de agrarische ondernemers vindt de schaarste aan grond als productiemiddel de grootste bedreiging vindt voor de toekomst van hun agrarische bedrijf. Ook de grote grondclaims door niet-agrarische projecten en de hoge kostprijs (o.a. pacht en grondkosten) in relatie tot de opbrengst worden veelvuldig genoemd. Een aantal bedrijven ziet als bedreiging ook de (niet-betrouwbare) rol van de overheid en projectuitvoerders, de natuurontwikkeling en/of –compensatie in het gebied, het gebrek aan opvolging, de (financiële) concurrentie van de nevenberoepers en de extra milieu-eisen en/of product-eisen die worden gesteld.

Het feit dat agrariërs noodgedwongen op grote afstand hun landbouwgronden bewerken, leidt tot onnodige verkeersbewegingen door het verstedelijkte gebied met zware landbouwmachines. Bovendien leidt dit tot belasting van de infrastructuur en voor de agrariërs tot extra kosten en tijdsverlies.

Visie van de stakeholders

De concept-resultaten van de geënuquêteerden zijn (ambtelijk) ook besproken met een 4-tal stakeholders, te weten:

- Gemeente Sittard-Geleen
- Gemeente Echt-Susteren
- Provincie Limburg
- Waterschap Limburg

Ruimtegebruik

De stakeholders onderschrijven dat de druk op de ruimte in het gebied groot is en groot zal blijven. Actueel zijn op dit moment de ontwikkeling van VDL-NedCar incl. aanpassing van de infrastructuur en de natuurcompensatieplannen (20 hectare), waarvan een groot deel binnen het onderzoeksgebied nog gerealiseerd moet worden. Thans is deze grond nog als landbouwgrond in gebruik. Ook het ruimtebeslag benodigd voor verbreding van de A2 en de bijbehorende compensatie zijn op dit moment aan de orde.

Vanuit de stakeholders zijn er geen grootschalige nieuwe rode of groene ontwikkelingen gepland, maar wel projecten ter versterking van de natuurwaarden en inpassing van infrastructuur, economische ontwikkelingen en routenetwerken.

Chemelot wil haar activiteiten op de campus uitbreiden. Primair binnen de site en op termijn (na 2030) ook in/nabij De Lexhy. Het ruimtebeslag is naar schatting 10 tot 45 hectare. Bij de uitvoering op termijn zal een beroep gedaan worden op de landbouwgronden gelegen tussen de Urm- onderbaan – Bergerweg/ Oude Postbaan). Verder wordt er ook een toekomstvisie voor het gebied ten noorden van Chemelot uitgewerkt, maar een bestuurlijk besluit is nog niet genomen.

Ten aanzien van Graetheide wil de gemeente Sittard-Geleen de agrarische functie vooralsnog behouden en de aanwezige natuur- en landschapswaarden versterken.

De gemeenten zijn terughoudend bij de inzet van landbouwgrond voor de energietransitie (bijv. aanleg zonneakkers). Nagestreefd wordt een open karakter met aanleg of versterking van groene verbindingen. Duurzaam produceren voor korte ketens heeft een pré.

De overheid als ook de maatschappij willen dat natuur-inclusieve landbouw verder wordt gestimuleerd. De gemeenten willen ook onderzoeken of agrariërs een rol kunnen spelen in het onderhoud en beheer van (gemeentelijke) landschapselementen.

Samengevat willen de overheden het agrarische buitengebied behouden én de natuur- en landschapswaarden behouden en verder versterken. Dit geldt ook voor de economische structuren. In de praktijk betekent dit dat men de ecologische verbindingen wil verbeteren door de ontwikkeling/herstel van bijv. dorpsmantels en/of wandel- en fietsroutes.

Nevenactiviteiten en vrijkomende agrarische bebouwing

De gemeenten staan positief ten aanzien van de oprichting van nevenactiviteiten op functionele agrarische bedrijven, mits passend bij de locatie. Ook staat men er voor open om agrariërs maatschappelijke diensten te laten verrichten.

Voor het omzetten van agrarische bedrijven in het buitengebied naar een andere functie is maatwerk nodig. Veelal is men terughoudend voor de omzetting in een woonfunctie. De locatie dient hiervoor geschikt zijn en er wordt compensatie gevraagd.

Waterbeheer

Het waterschap Limburg voert een aantal projecten in bij de Geleenbeek en Vloedgraaf uit. De verlegging van de Geleenbeek, parallel aan de A2, is het grootste project in het gebied. De benodigde grond hiervoor is beperkt tot het lint, parallel aan de beek. Een beekdalbrede benadering is dit gebied vooralsnog niet aan de orde.

Het waterschap staat open voor inzet van agrariërs voor beheer van hun gronden met agrarisch natuurbeheer. Dit geldt ook voor eventuele ruilgronden.

Beheer van de pachtgronden

De gemeente Echt-Susteren heeft weinig pachtgrond in het gebied liggen en van de gemeente Sittard-Geleen is dit niet bekend. DSM is eigenaar/verpachter van een groot areaal in het zuiden van het gebied. Deze gronden worden landbouwkundig geëxploiteerd door agrariërs.

6. Conclusies

- Het gebied kent voornamelijk traditionele grondgebonden bedrijven in de vorm van rund-vee, akkerbouw- of gemengde bedrijven.
- Het aandeel ondernemers van 55 jaar en ouder is groter dan elders in Limburg en Nederland.
- De verwachtingswaarde van landbouwgrond is hoog en daardoor is de grondmobiliteit laag.
- Er is onvoldoende draagvlak voor een vrijwillige verkaveling.
- De druk op de landbouwgrond is hoog vanwege niet-agrarische claims en omdat agrariërs van elders landbouwgrond in het onderzoeksgebied bewerken.
- Er is een spanningsveld tussen de ruimtelijke grondclaims en de landbouwbedrijven die zich verder willen ontwikkelen.
- Bedrijfsbeëindiging of verplaatsing van enkele bedrijven is nodig om ruimte te creëren voor de blijvers.
- Bestaande en toekomstige (landelijke) opkoopregelingen voor veehouderijbedrijven zijn niet/onvoldoende van toepassing voor bedrijven in het onderzoeksgebied.
- De ontsluiting tussen de diverse landbouwenclaves is slecht.
- De belasting van het landbouwverkeer op de stedelijke infrastructuur is hoog.
- In het gebied zijn nauwelijks mogelijkheden voor agrariërs om overeenkomsten voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) af te sluiten.
- De agrariërs ervaren een beperkte noodzaak om te innoveren op bedrijfsniveau.
- Agrariërs staan wel open voor nieuwe kansen in de vorm van nieuwe (niet-)agrarische activiteiten, mits er een verdienmodel is. Dit is incl. ANLb en/of het realiseren en beheer van natuur.
- Exploitatie van een (akkerbouw)bedrijf in de vorm van een nevenberoep is een gangbare praktijk.
- Een aantal bedrijven ziet mogelijkheden in een samenwerking met andere agrarische bedrijven.
- Kwetsbare Natura 2000 gebieden liggen buiten het onderzoeksgebied op relatief grote afstand ten opzichte van de agrarische bedrijven.
- Er zijn kansen voor verduurzaming en het verbinden van landbouw en industrie.

7. Aanbevelingen

Overzicht aanbevelingen per stakeholder

		Gemeenten	Provincie	LLTB Ondernemers	RWS, waterschap, etc.
	SPOOR 1 GROND				
1	Zuinig omgaan met landbouwgrond bij nieuwe ontwikkelingen.	X	X		X
2	Zorg als ontwikkelaar of verpachter voor een goede verkaveling en landbouwstructuur t.b.v. de toekomstgerichte landbouwbedrijven.	X	X		X
3	Biedt als verpachter de vrijkomende (pacht)grond eerst aan aan lokale agrariërs die voor hun hoofdinkomen afhankelijk zijn van de landbouw. Dit geldt ook voor 'maatschappelijke verpachters'. Dit verlaagt tevens de druk op de infrastructuur	X	X		X
4	Verwerving van enkele complete landbouwbedrijven (met of zonder bedrijfsgebouwen) is noodzakelijk om de druk op de landbouwgrond te verminderen.		X		
5	Maak een provinciale beëindigings- of verplaatsingsregeling voor agrarische bedrijven teneinde ruimte te creëren voor de toekomstgerichte bedrijven.		X		
6	Het is wenselijk dat toekomstige natuurcompensatie en landschapsversterking wordt beheerd door lokale agrariërs.	X	X		
7	Houdt rekening met de agrarische bedrijfsvoering bij de aanleg en versterking van ecologische verbindingen (goede ontsluiting agrarische percelen en geen overlast van flora en fauna).	X	X		X
8	Vermijd bovenwettelijke (natuur)compensatie op landbouwgrond.	X	X		X
9	Stakeholders kunnen een sturende rol nemen in het beschikbaar stellen van grond, vergunningverlening en regelgeving.				

		Gemeenten	Provincie	LLTB Ondernemers	RWS, waterschap,
	SPOOR 2 INNOVATIES				
10	Begeleid ondernemers individueel en op maat bij het opstellen van een bedrijfsplan en ondersteun hen om te komen tot (nieuwe) verdienmodellen, bedrijfsbeëindiging en/of verplaatsing.		X	X	
11	Onderzoek aanvullende verdienmodellen (nieuwe activiteiten, Carbonfarming, nieuwe teelten, reststromen). Onderzoek specifiek de kansen en samenwerking met bedrijven op de Chemelot Campus (o.a. duurzame voeding).		X	X	X
12	Laat de energietransitie op landbouwgrond door agrariërs uitvoeren.	X			
13	Agrariërs en stakeholders enthousiasmeren om over te schakelen van laag-saldo gewassen naar hoogsaldo gewassen.	X	X	X	
14	Creëer in het provinciaal natuurbeheerplan meer mogelijkheden voor het afsluiten van ANLb-overeenkomsten in het onderzoeksgebied.		X		
15	Onderzoek de mogelijkheden voor langjarige afspraken en een passend aanbestedingsbeleid bij het beheer van natuur en landschap door agrariërs.	X	X		X
16	Zorg voor passende planologische kaders voor nieuwe activiteiten of bestemmingen op agrarische bedrijfslocaties.	X			X
17	Een meedenkende houding van gemeenten bij reguliere bedrijfsontwikkeling is noodzakelijk.	X			
	VERKEER				
18	De verkeersinfrastructuur moet toegankelijk zijn en blijven voor landbouwverkeer, ook in het verstedelijkte gebied omdat alternatieve routes hier ontbreken.	X	X		
19	Houd bij de inrichting van gebieden rekening met verkeersveiligheid. Scheid doorgaand landbouwverkeer en langzaam verkeer (fietsers, wandelaars).	X	X		
	GEBIEDSDIALOOG				
20	De LLTB roept stakeholders op om tot een gebiedsdialog te komen om gemeenschappelijke opgaven in het agrarische onderzoeksgebied te bespreken en vervolgens hun verantwoordelijkheid te nemen.	X	X	X	X

8. Samenvatting

Het landbouwgebied tussen Sittard en Echt is de afgelopen decennia behoorlijk ingekrompen als gevolg van de uitbreiding van het bebouwd gebied en natuurontwikkeling. Dit heeft de druk op de resterende landbouwgrond vergroot. Dat wil zeggen dat vrijkomende grond schaars is terwijl er veel gegadigden voor zijn. Noodzakelijke bedrijfsontwikkeling in de vorm van een groter areaal en/of meer dieren is daarom lastig en kostbaar. Toekomstgerichte bedrijven moeten daarom noodgedwongen op afstand gronden of een tweede bedrijfslocatie exploiteren. Anderen kiezen er voor om de exploitatie van het agrarisch bedrijf niet verder door te ontwikkelen maar dit te combineren met andere activiteiten.

Welke opties zijn er om als agrarisch ondernemer toekomstperspectief te houden? Hierin zijn grofweg twee hoofdsporen te onderscheiden. Spoor 1 is het Grondspoor: hierin wordt de druk op de landbouwgrond zoveel mogelijk beperkt of verlaagd. Dit kan op meerdere manieren. In de eerste plaats door de claims op landbouwgrond te minimaliseren. Dit gaat niet vanzelf, immers beleidsmakers en ontwikkelaars moeten het buitengebied niet meer als een vrij gebied zien waar nieuwe (stedelijke) functies of compensaties moeten landen. Het buitengebied is een waardevol gebied dat zowel landschappelijk als economisch een waarde heeft en bescherming geniet. Actief ingrijpen is mogelijk door gronden of complete agrarische bedrijven te verwerven en deze grond vervolgens via verkoop of pacht beschikbaar te stellen aan lokale agrarische bedrijven. Spoor 2 is samen te vatten als innovatie en nieuwe verdienmodellen. Dat betekent nieuwe activiteiten ontplooien. Dit kan doordat akkerbouwers hun teeltplan aanpassen en gewassen met een hoog saldo gaan verbouwen. Dit betekent investeren in nieuwe teelten en ook de mogelijkheid krijgen om grootschalig teeltondersteunende voorzieningen (TOV) toe te passen zoals het gebruik van folies, tunnels, containervelden. Een andere optie is om onder een bepaald label of keurmerk te produceren (bijv. biologisch, Beter Leven) en daardoor een meerprijs te ontvangen. Ook het ontplooien van nieuwe activiteiten om het inkomen te vergroten zoals ketenverkorting of het opzetten van een nieuwe keten, agrarisch natuur- en landschapsbeheer, duurzame energieopwekking, Carbonfarming, zorglandbouw, kinderopvang, etc. zijn een optie.

Het Grondspoor vraagt een actieve houding van overheden om anders met de grond in het buitengebied om te gaan en zich actief hierin op te stellen. Zonder actieve bemoeienis van Rijk, Provincie en gemeenten zal het gebied de komende jaren verder verstedelijken. Het Innovatiespoor (incl. nieuwe verdienmodellen) vraagt een actieve houding en zoektocht van agrariërs. Voor deze zoektocht is individuele hulp gewenst. Vervolgens vraagt dit ook een meedenkende houding van m.n. gemeenten om nieuwe initiatieven met een positieve grondhouding tegemoet te treden en mogelijk te maken.

9. Bronnen

Schriftelijk/digitaal

- Boer en Bunder
- CBS, Statline Landbouwtellingen 2015, 2020
- Gemeente Echt-Susteren, Structuurvisie 2012-2025
- Gemeente Echt-Susteren, Bestemmingsplan buitengebied 2013
- Gemeente Sittard-Geleen, Bestemmingsplan Born-Geleen 2013
- Gemeente Sittard-Geleen, Bestemmingsplan buitengebied Sittard 2013
- Gemeente Sittard-Geleen, Structuurvisie Sittard-Geleen
- Kadaster, Topo Tijdreis (kaartmateriaal)
- LLTB, Verklaring van Roermond, 2009
- LLTB, Enquête bij de leden met een agrarisch bedrijf
- Provincie Limburg, ontwerp provinciale Omgevingsvisie 2021
- Provincie Limburg, Gebiedsanalyse Swentibold 2017
- Provincie Limburg, Provinciaal Inpassingsplan Gebiedsontwikkeling VDL NedCar 2021
- Provincie Limburg, Atlas
- Provincie Limburg, gemeente Sittard-Geleen, gemeente Stein, Brightlands Chemelot Campus en DSM, Concept-Strategische\
- Gebiedsvisie Omgeving Chemelot
- Regionale Energiestrategie Noord- en Midden-Limburg, RES 1.0, 2021
- Regionale Energiestrategie Zuid-Limburg, RES 1.0, 2021
- Rijkswaterstaat, Tracébesluit verbreding A2 Het Vonderen-Kerensheide 2020
- Wikipedia

Gesprekken stakeholders (ambtelijk)

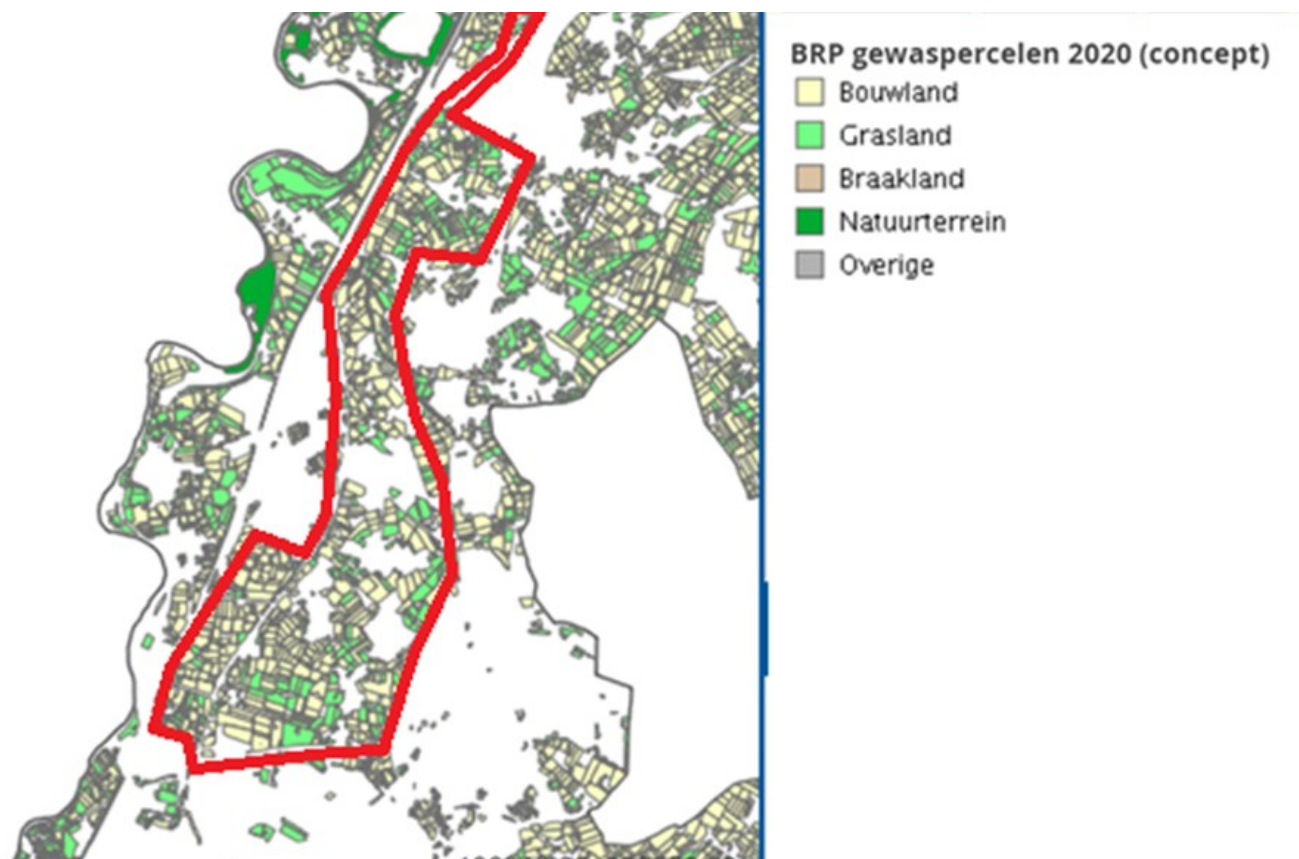
- Agrariërs: gesprekken met zeven agrariërs met een bedrijfslocatie in het plangebied
- DSM
- Gemeente Echt-Susteren
- Gemeente Sittard-Geleen
- Provincie Limburg
- Waterschap Limburg

Bijlagen

Bijlage 1

Onderstaande afbeelding illustreert hoe het buitengebied (bouwland, grasland, braakland, natuur) is ingeklemd tussen de bebouwde omgeving (wit) die zich binnen en vooral aan de randen van het agrarisch onderzoeksgebied bevindt. Het beeld van de enorme massa bebouwde omgeving (wit) in en om het agrarische zoekgebied is duidelijk zichtbaar.

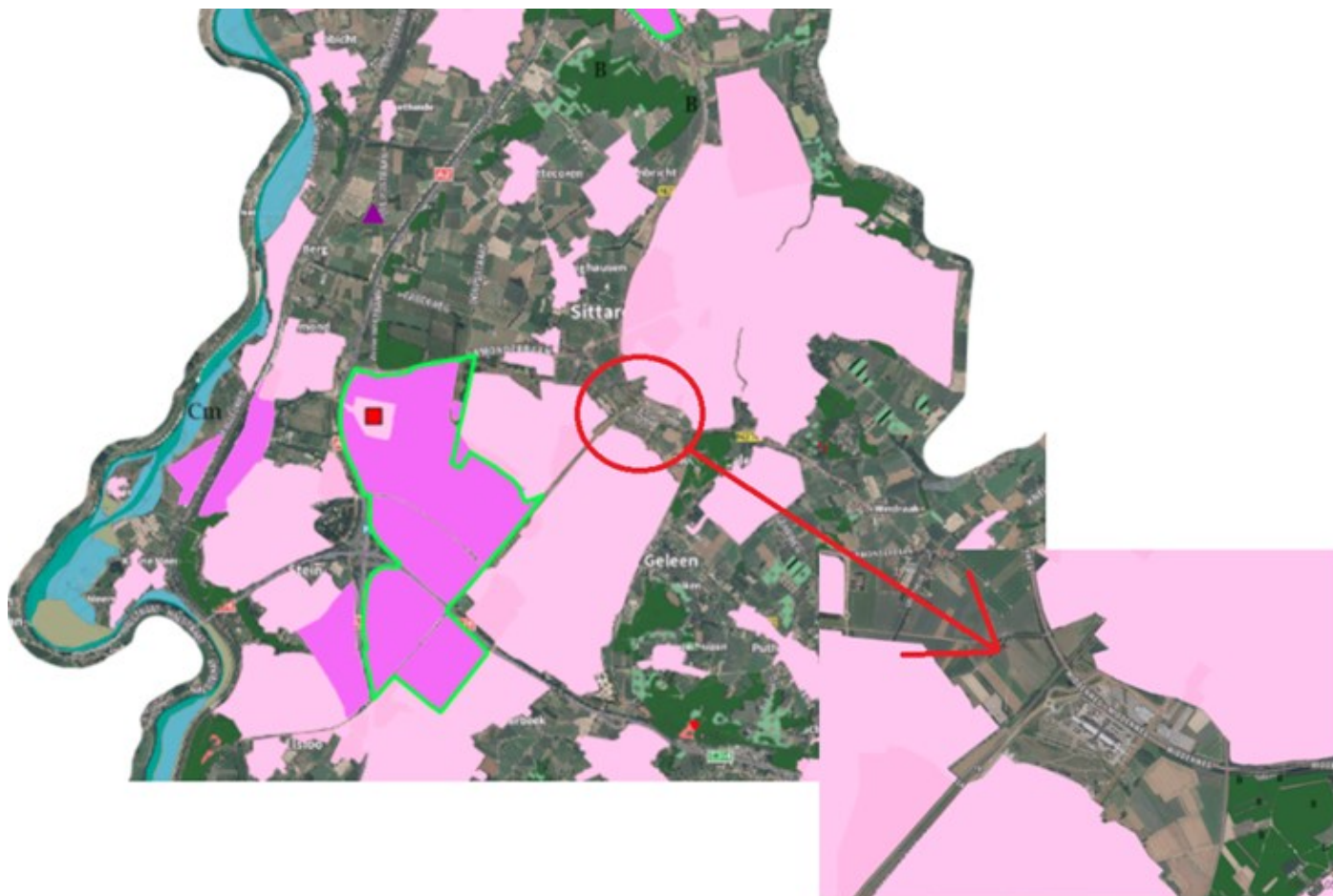
Figuur 9.1 is gebaseerd op de Basis Registratie Percelen (BRP) uit 2020 waarbij de oppervlakte van de agrarische percelen 2.275 hectare bedraagt.

Figuur 9.1: Bron: www.limburg.nl

Ontsluiting landbouwverkeer

De landbouwgebieden ten zuiden van het agrarisch onderzoeksgebied zijn nagenoeg onmogelijk bereikbaar. Limburg is ter hoogte van Sittard vanuit de Belgische grens tot aan de Duitse grens volledig bebouwd, zelfs het gedeelte wat op de POL kaarten nog open gebied lijkt, is inmiddels volgebouwd met o.a. het Zuiderland Ziekenhuis. Agrariërs uit het zoekgebied hebben derhalve géén bereikbaar alternatief. Gevolg: extra gronddruk en onnodige verkeersproblematiek doordat agrariërs noodgedwongen richting zuiden trekken.

Figuur 9.2